

Moralinė vaizduotė ir politinis sprendimas: empirinio tyrimo galimybės

Laima Zakaraitė

*Kauno technologijos universitetas,
A. Mickevičiaus g. 37, LT-44244, Kaunas, Lithuania*

<https://doi.org/10.5755/j01.ppa.22.1.30550>

***Anotacija.** Moralės klausimas politikoje nagrinėjamas nuo pat Antikos laikų iki šiol daugybėje tyrimų. Politinėje veikloje ir tyrimuose – srityje, kuri yra sudėtinga ir dinamiška, sprendimo priėmėjo moralinio pasirinkimo tema nuolat išlieka aktuali. Šiuolaikinės organizacijų valdymo teorijos tiria etinius aspektus, laikydamos atspirties tašku įmonės reputacijos ar finansinio kapitalo auginimą. Tuo tarpu, politikos kontekste jau nuo Niccolo Machiavelli veikalo „Valdovas“ laikų įprasta laikyti norma, kad politinės valdžios atstovai, siekdami veikti grynai efektyviai, nuo moralinių vertybių ko ne pilnai atsiriboja. Straipsnyje ieškoma teorinės tyrimo prieigos, kuria vadovaujantis būtų galima sugrąžinti moralės dimensiją į politinio sprendimo sritį. Papildomas palaikantis matmuo galėtų būti bendros gerovės argumentas, siekiant pritaikyti politinio sprendimo moralinio aspekto tyrimui konceptualų moralinės vaizduotės modelį. Moralinės vaizduotės sąvoka šiuo aspektu jau tyrinėta verslo vadybos studijose, kurios dekonstruoja ir analizuoja galimus šios sąvokos determinantus, nustatinėdamos jų hipotetines sąsajas su sprendimo priėmimu organizacijoje. Remiantis teorinėmis išvalgomis bei empiriniais tyrimais, moralinės vaizduotės konceptualų modelį galima būtų panaudoti ir politinių sprendimų tyrimuose.*

Raktažodžiai: *moralinė vaizduotė, politinis sprendimas, politinė moralė*

Keywords: *moral imagination, political decision, political morality*

Įvadas

Pastarųjų dešimtmečių tyrimai atskleidžia, kad moralės problema politikos moksluose išlieka paini ir neišspręsta (Parrish, 2007; Bellamy, 2010; De Wijze, 2009). Konvencija (susitarimu) grįstą moralinį samprotavimą, kaip ir teise bei pareiga apibrėžiamą etiką, dalis tyrėjų, pvz. Steven Fesmire ar Mark Johnson, kuriais remiamasi tolesniuose straipsnio skyriuose, vertina kaip nepakankamą sudėtingoms (moralinio pasirinkimo prasme) situacijoms išspręsti. Darant moralinius pasirinkimus bei sprendimus sudėtingose situacijose vaizduotės įveiklinimas, aukščiau paminėtų teoretikų teigimu, galėtų būti tinkamas būdas, kai tradicinė etika neranda tinkamo atsakymo.

Šiame straipsnyje apžvelgiama moralinės vaizduotės samprata bei analizuojama, kaip tinkamai integruoti moralinės vaizduotės konceptualųjį dėmenį į konkrečiai politinių sprendimų priėmimo tyrimą. Siekiama pagrįsti, kad politinių sprendimų priėmimo tyrimuose moralinės vaizduotės determinantų naudojimas leistų plačiau nagrinėti moralinius politinių veikėjų sprendimų aspektus. Tekste remiamasi M. Johnson, S. Fesmire ir kitų moralinės vaizduotės sąvoką analizavusių teoretikų argumentais, kurie skelbia, kad šis modelis arba, kitaip tariant, proceso schema leidžia tyrinėti moralinius klausimus giliau bei platesniais ir įvairesniais aspektais. Viename iš straipsnio skyrių glaustai apžvelgiama lyderystės aspekto reikšmė politinio sprendimo ir moralinės vaizduotės tyrimui, neanalizuojant giliai pačios lyderystės formų.

Kaip rašo S. Fesmire, moralinės vaizduotės sąvoka atsirado etinio pliuralizmo kontekste, kuris neribodamas sprendimo priėmimo galimybių, subjektą palieka uždaroje vienos (iš daugelio) etinės sistemos problematikoje (Fesmire, 2003). Etinio pliuralizmo esmę galima būtų apibendrinti taip:

„esama daug moralės normų, kurios negali būti redukuotos į vieną pagrindinę normą. Ši doktrina yra priešinga visiems monistiniams ar absoliutaus pobūdžio moralės požiūriams, tokiems, kaip, pavyzdžiui, utilitarizmas ir naudos principas, kaip pagrindinė šios krypties moralės norma ar tokiems kaip kantiškoji etika ir šios centre esantis kategorinis imperatyvas, kaip pagrindinė moralės norma.“ (Schaber, 2005). Pluralizmas reiškia, jog gėrio kaip atskaitos taško turinys gali skirtis ir tai pripažįstama, tuo pačiu pripažįstant ir gėrio daugio galimybę. Etikos sistemų ar doktrinų daugio teigimas ir teigiamas interpretavimas sukuria prielaidas moralinės vaizduotės sąvokai. Tuose moralinio sprendimo tyrimuose, kuriuose galiojanti standartą atitinkantis sprendimas ne visada tinka geriausiai, moralinės vaizduotės proceso tyrinėjimas leidžia plėsti ribas, nustatytas racionalių taisyklių pavidalu.

Taigi pagrindinė tyrimo problema – moralinės vaizduotės tyrimo galimybės politinių sprendimų lauke, o tikslas – rasti tokiam tyrimui tinkamą konceptualią prieigą, lyginant su jau atliktais (Werhaine, Moberg, Seabright ir kt. 2008) moralinės vaizduotės tyrimais verslo organizacijų lauke.

Moralinė vaizduotė: sąvokos kilmė ir apibrėžimai

Moralinės vaizduotės sąvoka pirmą kartą paminėta Edmund Burke veikale „Apmąstymai apie Prancūzijos revoliuciją“ („Reflections on the Revolution in France“, 1790). Šis autorius samprotavo apie tai, kad moralinė vaizduotė atlieka pagrindinį vaidmenį, mums kuriant ir prisimenant socialines ir moralines idėjas, kurios, kristalizuotos į papročius ir tradicijas, užpildo žmogaus prigimtį, maišo ir sujungia jausmus su suvokimu. Burke domėjosi tuo, kaip žmonės mokosi, mąsto ir plėtoja savo nuomones bei požiūrius (Burke, 2009). Jis pabrėžė būdus, kuriuos žmonės naudoja priimdami sprendimus, nenaudodami jokio sąmoningo racionalaus samprotavimo ar konceptualizavimo. Prieš nagrinėdamas politiką, Burke daug gilinosi į literatūrą, teatrą, istoriją, estetiką ir filosofiją bei analizavo, kaip mąstymas, moralė ir, galiausiai, politika formuojama daugeliu būdų per kultūrinius elementus ir kitus gyvenimo aspektus. Taigi moralė Burke tyrimuose tapo didžiąja dalimi vaizduotės komponentu (Byrne, 2011). Vėliau sąvoką panaudojo Irving Babbitt ir Russell Kirk.

Irving Babbitt pasiūlė moralinę vaizduotę kaip priemonę suvokti ne tik momentinį pasireiškimą, bet ir visuotinę, nuolatinę moralinę konvenciją (Davis, 2006). Babbitt teigė, jog reikia kreiptis į vaizduotę tam, kad išplėtotume stabilius ir nuolatinius standartus, o šiais jau būtų galima vadovautis nuolatiniam kisme. Tokią vaizduotę galima kultivuoti poezijos, mito ar prozos dėka – šią Babbitt idėją vėliau perėmė amerikiečių socialinės kritikos teoretikas Russell Kirk, anot kurio, „moralinė vaizduotė siekia teisingos sielos tvarkos bei teisingos tvarkos bendrystėje.“ (Kirk, 1981).

John Dewey moralinės vaizduotės konceptualizacija bene labiausiai prisidėjo prie santykio tarp kūrybiškumo ir moralės analizės (Fesmire, 2003). Dewey suvokė vaizduotę kaip dramos repeticiją, kurioje žmonės kūrybingai plečia ir bando tokias alternatyvias veiksmų kryptis, kurių tikėtini padariniai bei poveikis kitiems nurodo priimtinumą moraliniu požiūriu. Tai įtraukia bendraautorystę su kitais, kuriant ateitį per dialogą ir grįžtamąjį ryšį apie įsivaizduojamas alternatyvas, o taip pat plėtojant trokštamą suvokimą ir lankstų atsaką kiekvienai situacijai. Dewey teigia, jog individai, pasižymintys lankstumu ir gebėjimu susitvarkyti su dviprasmybėmis vaizduotės pagalba, geba sėkmingiau veikti situacijose, reikalaujančiose moralinio sprendimo. Dewey moralinę elgseną vertina kaip bendraautorystę su kitais ir kylančią nevienareikšmėse, neapibrėžtose situacijose.

Deontologinis požiūris, skirtingai nuo pragmatiškojo, nepalieka daug erdvės skleistis moralinei vaizduotei. Vaizduotė, kaip tokia, šiuo požiūriu, regis, daugiau priskiriama estetikai bei laikoma esančia anapus moralės klausimų (Johnson, 1985). Moralinės vaizduotės koncepcija turi daugiau sąsajų su Fridrich Nietzsche etikos anapus gėrio ir blogio samprata (Nyčė, 2020). Pati moralinės vaizduotės sąvoka implikuoja kognityvinę įtampą, kadangi nusako daugelio etikos mokyklų racionalia laikomos moralės bei vaizduotės, kaip peržengiančios racionalumo nustatytas ribas, ryšį bei įveiklina jį. Johnson, keldamas pagrindinę deontologinės etikos problemą, kaip racionaliai sudarytas taisyklės pritaikyti kasdieniams moraliniams sprendimams, teigia, jog netgi Kanto racionalumas moralinio sprendimo priėmimo procese daugiau metaforiškas ir nėra griežtai dichotomiškai atskirtinas nuo vaizduotės procesų (Johnson, 1985).

Anot Johnson, tokie moralės principai, kurie neapima moralinės vaizduotės lygmenų, lengvai tampa trivialiais ir netgi kliudo konstruktyviam moraliniam veiksmui. Maksimomis besivadovaujančiųjų politinių veikėjų sprendimai paprastai yra nepakankamai subtilūs, nepripažįsta galimybių įvairovės ir tam tikrais atvejais gali padaryti daugiau žalos kitų atžvilgiu. Kita vertus, moralinė vaizduotė tam tikroje neprincipingoje, nepakankamai pagrįstoje formoje taip pat gali tapti ir pernelyg arbitralia, ir neatsakinga, ir žalinga. Abu šie kraštutiniai tipai netinka moralės temos analizei, kadangi abu atmeta vaizduotės įtaką moraliniam supratimui ir samprotavimui (Johnson, 1985).

Konceptualizuojant moralinę vaizduotę, nepakanka ją redukuoti iki tam tikros specifinės įgimtos asmens charakteristikos. Apie moralinę vaizduotę jos apibrėžimo autoriai siūlo galvoti kaip apie unikalų kognityvinį procesą, kurį individas taiko priimdamas sprendimus. Moralinė vaizduotė teoriškai ir ontologiškai skiriasi nuo tokių veiksmų kaip, pavyzdžiui, moralinis sąmoningumas (Reynolds, 2006) arba moralinis jautrumas (Sparks ir Hunt, 1998), kurie daro įtaką moralinių sprendimų priėmimui. Užuoat vaizdavęs moralinę vaizduotę kaip asmeninę savybę, šis kognityvinis moralinės vaizduotės, kaip, veikiau, proceso, įrėminimas suteikia individui galimybę jį selektyviai įgyvendinti priimant kiekvieną (atskirą) sprendimą sąveikoje su kitais individais (Werhane, 1998). Tačiau vis dėlto moralinės vaizduotės manifestacijos įgalina (savi) kritiškumą bei savęs pažinimą. Moralinei savivokai (arba moraliniam sąmoningumui, angl. moral awareness) taip pat būdingos vaizduotės struktūros. Moralinis sąmoningumas yra „*asmens pripažinimas, kad jo galimi sprendimai ar veiksmai gali paveikti jo paties ar kitų interesus, gerovę ar lūkesčius tokiu būdu, kuris gali prieštarauti vienam ar keliems etikos standartams*“ (Butterfield, Trevino, ir Weaver, 2000). Laikydami šio apibrėžimo, moralinės vaizduotės ir moralinės savivokos nebegalime taip griežtai atriboti. Apibrėžti moralinę vaizduotę nėra paprasta taip pat ir dėl aukščiau minėtų giminingų sąvokų apibrėžimų miglotumo. Visų šių sąvokų rigidiškas atskyrimas galėtų būti atskiro teorinio teksto objektas.

Mark Johnson, aprašydamas moralinės vaizduotės sąvokos tyrimo prieigas, teigia, jog nėra vienintelio teisingo moralinio sprendimo tai pačiai situacijai. Šis autorius išskiria tokius moralinės vaizduotės komponentus kaip prototipinė sudedamųjų dalių struktūra, situacijos apibrėžimas, metafora bei naratyvas. Moralinio įstatymo – deontologinės etikos – teorijų principai, anot šio autoriaus, veikia geriausiu atveju prototipinėms ir neprobleminėms situacijoms. Moralinės vaizduotės koncepcija apima situacijų prototipiškumą, taip pat situacijos apibrėžtumą, metaforiškumą, naratyvą (Johnson, 1993). Empiriškai taikant moralinės vaizduotės modelį, tiriant jo išraiškas, vertinami tokie elementai, kaip empatija, veikimo galimybių spektro įsivaizdavimas, vaizduote pasižymintis moralinis samprotavimas.

Nors galima kelti klausimą, ar apskritai esama pagrindo kalbėti apie moralinės vaizduotės teoriją, vis dėlto, kaip teigia Gintautas Mažeikis, būtent tokia teorija remiasi humanitariniais ir socialiniais viešosios vaizduotės tyrinėjimais ir konceptualiai oponuoja deontologinei¹ etikai, kuri remiasi gėrio idėjos visuotinumumu ir būtinumu, bei taipogi dialektinei etikai, kuri moralę kildina iš galios santykių, kaip antai ideologinių, politinių ar gamybinių (Mažeikis, 2016). Moralinės vaizduotės konceptualaus modelio tobulinimas ir taikymo prielaidos leidžia atskirti moralinį sprendimą nuo sisteminės ar tradicinės etikos.

Vienareikšmiškai apibrėžti moralinę vaizduotę – sudėtingas uždavinys, pirmiausia, dėl to, kad skirtingi teoretikai pateikia daug šios sąvokos variacijų. Be to, gan gausiai ir tarpdalykiškai plačiai išanalizuota teorinė sąvokos pusė, tuo tarpu empirinių tyrimų nedaug. Viena iš sričių, kurioje moralinė vaizduotė nagrinėjama ir operacionalizuojama jau ne vieną dešimtmetį, yra organizacinė ar verslo etika bei verslo organizacijų lyderystė.

¹ Deontologinė etika (gr. δέον, deon - pareiga, prievolė + gr. -λογία, -logia - mokslas) – etikos teorija, paremta tuo, kad veiksmai geri / blogi savaime, nepriklausomai nuo pasekmių.

Moralinės vaizduotės konceptualizavimas verslo etikos tyrimuose

Moralinė vaizduotė yra priemonė suprasti alternatyvias perspektyvas, iširti jų reikšmę veiksams, santykiams ir bendrajam gėriui. Pats gebėjimas užimti kritinę poziciją priklauso nuo gebėjimo įsivaizduoti ir pamatyti kitas perspektyvas. Moralinė vaizduotė, apytiksliai apibendrinta jos teoretikų (pvz., Johnson, Coles, Lederach, Fesmire, Dewey, Powers ir Vogel, Larmore ir kt. 2015), reiškia gebėjimą pasirinkti sprendimą morališkai įtemptoje situacijoje iš plačiausio, galbūt net pilno, tokių galimybių spektro.

Moralinės vaizduotės empiriniai tyrimai buvo pradėti devintajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje organizacinės elgsenos srityje. Moralinių sprendimų procesai remiasi moraline vaizduote, leidžiančia atrasti etinės dilemos sprendimą tam tikrame įsivaizduojamame galimybių kontekste (Werhane, 2008). Empirinio moralinės vaizduotės tyrimo klausimas suponuoja įtampą ir paradoksą. Moraliniai sprendimai reikalauja taisyklių ir normų, tačiau kartu šios taisyklės ir normos riboja ir apsunkina pačius sprendimus. Moraliam sprendimų priėmimui gali prireikti ne tik apibrėžtų nuostatų, bet ir gebėjimo suvokti dalykus kaip skirtingus (Dewey, 2005) arba sugebėti aktyviai kurti neegzistuojančias (įsivaizduojamas – L.Z.) struktūras (Sarbin ir Riviera, 1998), tai yra, moralė ir vaizduotė gali veikti kartu. Vaizduotė tampa morali, kai ji įveikiama kitų labai, tinkama išvalga apie moralinių ar etinių sąsajų tinklą (Powers ir Vogel, 1980); gebėjimas sukurti veiksmų planus tokioje situacijoje, kokioje nustatytos moralės taisyklės nieko nepasiūlo (Larmore, 1987).

Kitaip tariant, viena iš taisyklėmis pagrįsto požiūrio problemų yra ta, kad toks požiūris, etine prasme, neleidžia suprasti moralinio subjekto charakterio giliau negu tik remiantis jo samprotavimais ir motyvacija (Alexander, 1993). Tačiau kai pasitelkiame moralinę vaizduotę, toks požiūris suteikia galimybę abejoti ir pakeisti operatyvius proto modelius, kad etikos problemos bei nauji jų sprendimų būdai būtų naujai konceptualizuojami (Werhane, 2008).

Moralinės vaizduotės apibrėžimo sprendimų priėmimo kontekste esminis akcentas yra toks, kad sprendimus priimančias asmuo suvokia visas situacijos puses (Moberg ir Seabright, 2000). Kaip jau minėta, organizacinės etikos teoretikė Patricia Werhane 1994-aisiais metais publikuotuose tyrimuose iškėlė klausimą apie moralinės vaizduotės vaidmenį vadybiniame etikos sprendimų priėmimo procese. Remdamasi teoretiko Johnson moralinės vaizduotės apibrėžimu (Johnson, 1993), taip pat klasikinėmis Adam Smith ir Imanuelio Kanto išvalgomis, P. Werhane sukūrė ir sukonstravo trijų pakopų sprendimo priėmimo proceso modelį. Pirmasis yra „reprodukuojantysis“, antrasis – „produktyvusis“, kurį sudaro skirtingos perspektyvos, iš kurių subjektas žiūri į problemą, trečiasis – tai kūrybinė vaizduotė, dar kitaip, tai moraliai priimtinių ir reikalingų alternatyvų kūrimas.

Pagal šį modelį moralinė vaizduotė į etinio sprendimų priėmimo procesą verslo valdyme patenka taip: „a) sužinoti, pamatyti socialinius, ekonominius, organizacinius ar asmeninius veiksnius, turinčius įtakos verslo problemos suvokimui, ir suprasti, kaip jie (veiksniai) gali konfliktuoti; b) problemas įvertinimas iš skirtingų perspektyvų, siekiant suprasti galimą skirtingų sprendimų poveikį; c) kurti / įveikti problemų sprendimo alternatyvas, kurios būtų moraliai pagrįstos už įmonės ribų.“ (Vidaver-Cohen, 2007). Werhane (1994) pabrėžia moralinės vaizduotės vaidmenį verslo organizacijoje: permąstyti sprendimo alternatyvas, kai nusistovėję tradiciniai, kultūriniai scenarijai neleidžia tinkamai įvertinti vieno ar kito sprendimo moralinių aspektų.

Šiam klausimui reikia ypatingos specifikacijos verslo etikos kontekste, juo labiau kalbant apie moralinį politinio sprendimo priėmėjo požiūrį. Moralinės vaizduotės tyrinėtojai (O’Fallon ir Butterfield, 2005), apžvelgdami įvairius veiksnius, turinčius įtakos etiniam sprendimų priėmimui, daro išvadą, kad moralinė vaizduotė gali apibrėžti etinio sprendimo aspektus: „moralinį supratimą įgiję subjektai gali lengviau priimti moralinį sprendimą, jei jie sugeba sėkmingai įsivaizduoti alternatyvius veiksmus ir jų pasekmes paveiktoms šalims. Panašiai gali sustiprėti santykis ir tarp sprendimo bei ketinimo, jei subjektas gali sėkmingai identifikuoti ir atsižvelgti į kitos sąveikaujančios šalies jausmus ir interesus“ (O’Fallon ir Butterfield, 2005). Panašiuose tyrimuose taip pat teigiama, kad moraliniu dėmesingumu pasižymintys asmenys turi geriau išvystytą moralinės vaizduotės gebėjimą, o kūrybiškumas gali padėti žmonėms sukurti platesnį nuo konteksto nepriklausomų, naujų alternatyvų rinkinį (Whitaker ir Godwin, 2013).

Remiantis P. Werhane tyrimais, buvo atlikti kiti organizacinės etikos tyrimai, atskleidę ryšį tarp vadovų sprendimų priėmimo ir moralinės vaizduotės, o tai savo ruožtu rodo, kad pastarąjį konstrukta galima ne tik operacionalizuoti, bet ir išmatuoti (Caldwell ir Moberg, 2007; Godwin, 2015; Whitaker ir Godwin, 2013, McVea, 2009; Mahmood ir Ali, 2011).

Lindsey Godwin tiriamajame darbe, atliktame 2009–aisiais, „Moralinės vaizduotės poveikio organizacinių sprendimų priėmimui nagrinėjimas“ ir vėliau (2015 m.), sukūrė metodiką, kuri padalijo sąvoką į du tarpusavyje susijusius veiksnius: išvalgumą (angl. insight) ir vystymąsi (angl. development), kurių kiekvienas vertinamas dviem lygiais. Išvalgumo veiksnys vertinamas pagal problemos supratimą, kuris nurodo respondento sugebėjimą atpažinti moralinę problemą situacijoje, ir poveikio suvokimą, kuris nurodo ir matuoja respondento sugebėjimą atpažinti, ką paveiks situacija. Vystymosi veiksnys apibrėžiamas sklandumo ir lankstumo aspektais. Sklandumo dimensija atskleidžia sugeneruotų idėjų kiekį ir mastą, o lankstumas pagrįstas skirtingų kategorijų idėjų skaičiumi.

Moralinės vaizduotės konstrukta verslo etikos tyrimų autoriai konceptualizavo skirtingai. Vis dėlto, kiekvienos šios konceptualizacijos pagrindinė tema lieka artima pačiam sąvokos apibrėžimui ir nurodo į tai, kad moralinė vaizduotė yra būtina atsakingo moralinio sprendimo sudedamoji dalis, nes ji leidžia atsiriboti nuo situacijos tam, kad būtų galima apsvarstyti naujas galimybes ir įvertinti šias galimybes atsižvelgiant į jų moralinę vertę bei teigiamą poveikį. Racionalūs modeliai, priimant sprendimus, yra socialiai sukurti, neišsamūs ir lankstūs, priklausomai nuo jų taikymo, tad juos galima strategiškai modifikuoti, kas palengvintų protingesnį moralinį sprendimą tiems, kurie yra linkę rūpintis moralės dalykais (Rest, 1986).

Moraliniai sprendimai politikoje ir moralinės vaizduotės taikymo galimybės

Prieš pradėdami analizuoti ir taikyti moralinės vaizduotės sąvoką, ypač politikos kontekste, turėtume individualų moralės lygmenį ir sprendimą atskirti nuo etikos kaip idėjos ir sistemos. Naudodami moralinės vaizduotės sąvoką, turime galvoje individualų santykį su moraliniais klausimais, kasdienį praktinį protą, Imanuelio Kanto dvasioje tariant, autonomišką, valia pagrįstą asmeninį impulsą.

Centrinė I. Kanto deontologinės etikos sąvoka – kategorinis imperatyvas – „(...) taisyklė, kurią apibūdina privalėjimas, išreiškiantis objektyvią prievartą [vienaip ar kitaip] pasielgti, ir kuri reiškia, kad jei protas visiškai determinuotų valią neišvengiamai turėtų būti pasielgta pagal šią taisyklę.“ (Kantas, 1987). Šiame straipsnyje svarbi etikos, kaip tam tikrų moralinių taisyklių ar filosofinės sistemos, ir moralės, kaip autonominio sprendimo srities, perskyra ir palyginimas. Moralinis diskursas ir moralinės refleksijos nagrinėjamos kaip nepriklausomos nuo filosofinės sistemos. Kanto filosofijos kontekste tai supaprastintai galima paaiškinti kaip kategorinio imperatyvo ir maksimos santykį. Dorovės dėsnis, būdamas objektyvi duotybė, reikalauja individualiame lygmenyje vadovautis tokiais maksimomis, kurios galėtų būti laikomos visuotiniu dėsniu. Abstraktus dėsnis vis dėlto veikia taip, kad veikėjo valia, būdama individuali, pati sau kelia reikalavimus ir laikosi savo nustatytų principų (Kuzmickas, 2015).

Moralinės vaizduotės tyrimo kontekste svarbus maksimos lygmuo, tai yra, savitas individualus veikiančiojo moralės atskaitos taškas. Maksimos sąvoka leidžia tyrinėti situaciją individualios moralės lygmenyje. Tačiau moralinės vaizduotės sąvokos naudojimas leidžia dar daugiau, kai analizuojame sprendimų kontekstą. Vaizduotės dimensija į moralės temą įneša paradoksalumo, atskiria moralinio klausimo sprendimą nuo įtvirtintos schemos laikymosi standarto, nuo taisyklių visumos, kuri tarsi turėtų galioti nepriklausomai nuo individualaus samprotavimo, bet užduoti aiškias ribas ir sprendimą pateikti kaip galutinį. Vaizduotė čia savitu būdu ištrina ribas tarp to, kas individualu ir to, kas universalu.

Kalbant apie moralinių problemų keliamą įtampą politiniame kontekste, galima prisiminti keletą šiam kontekstui būdingų ypatybių, kurias išskiria bei pagrindžia klasikiniai mąstytojai. Viena iš tokių šiam tekstui svarbių savybių – politinis konfliktiškumas. Konfliktą kaip politiškumo dvasią palaiko ir Schmitt bei Mouffe ir Laclau. Labai apibendrinant galima teigti, kad politinis kontekstas yra konkurencijos dėl galios ir išteklių (Sorzano, 1977), opozicijos ir antagonizmo kontekstas,

kuriame politinio veikėjo lyderystė visais jos pasireiškimais tampa svaria kategorija. Konfliktui politiniame galios sąveikų lauke antrina ir David Easton privalomo vertybių skirstymo tezė (Easton, 1953).

Atrodo, kad būtų sudėtinga giliau tirti moralinį pasirinkimą tokio politikos veikėjo, kuris patenka į galios sąveikų lauką bei kurio sprendimą ypač veikia nevienareikšmiai interesai. Visų pirma, todėl, kad moralinis pasirinkimas darant politinį sprendimą politinio tyrimo kontekste netenka prasmės, jei politinis veikėjas neturi ketinimo, valios ar vidinės motyvacijos peržengti visiems galiojančių taisyklių ar sistemos ribų, atlikti divergentišką ar neįprastą galiojančios etikos atžvilgiu veiksmą. Išryškindami šį aspektą, tarytum keliamo hipotezė, kad politinio veikėjo lyderystės bruožai tiesiogiai susiję su gebėjimu priimti netipišką, viešai nepalaikomą arba visuotinai nepriimtą sprendimą moraliniu požiūriu jautrioje situacijoje. Tiriant politiko sprendimo priėmimą moralinės vaizduotės sąvokomis, jo gebėjimas priimti netipinį, nestandartinį, nekonvencinį sprendimą gali tapti vienu iš moralinės vaizduotės determinančių. Atsižvelgiant į antagonistinį politikos lauko pobūdį ir prieštarų interesų įvairovę, kurie lemia politinių sprendimų priėmėjų elgseną, galima suabejoti, kiek politinis veikėjas siekia rūpintis bendruoju geriu, kiek jo sprendimus lemia vertybių paskirstymo veiksniai, kiek siekis atliepti gretutinius interesus. Moralinio įsipareigojimo klausimas tarp šių veiksmų gali likti nuošalyje ir būti sprendžiamas tiesiog formaliai arba tiek, kiek tai neigiamai neveikia įvaizdžio viešajam diskurse bei viešame gyvenime.

Politinės lyderystės tyrimų autoriai sutinka, kad politika – tai laukas, kuriame įtvirtinti moralę, remiantis deontologijos sąvokomis, ypač sunku. Viena iš pagrindinių problemų yra – kaip įtvirtinti lyderio galią ir užtikrinti sėkmę pilnai implikuojant jo moralinį sprendimą (Levine ir Boaks, 2014). Siekdami išskirti etiškos lyderystės bruožus, susiduriame su kritiniais argumentais (Price, 2006), kurie apsunkina bandymus atsakyti į klausimą, kas yra lyderio etika, ką reiškia lyderiui „*vadovautis savo moralės principais*“. Šis klausimas apsunkina ir atsakymo į norminės moralės klausimą paieškas: jo fone ryškiai juntamas atotrūkis tarp to, kaip yra, ir to, kaip turėtų būti. Šis atotrūkis taip pat yra ir realizmo, kaip teorinės krypties, pagrindas moralinių klausimų tyrimuose politikos moksluose.

Price'as aiškina, kodėl vertindami lyderio moralinius sprendimus, teikiame ypatingą dėmesį lyderio moralinėms klaidoms „*lyderystė gali sukelti ir palaikyti įsitikinimą, kad lyderiui, jam ar jai, netaikomi tokie patys moraliniai reikalavimai kaip visiems kitiems*.“ (Price, 2006). Tai, kaip visuomenė vertina lyderio elgesį, yra glaudžiai susiję su pateisinimo (teisėtumo) samprata. Galima išžvelgti kognityvinį ryšį, kuris struktūroja moralinį (politinio) lyderio samprotavimą ir lemia vienokį ar kitokį jo sprendimą. Tačiau pagal šią logiką labai svarbu, kad lyderiai būtų atleidžiami nuo moralinių reikalavimų tik su sąlyga, kad jie turi priešasčių įteisinti tokias išimtis (Price, 2006).

Moralinė vaizduotė, nors ir analizuojama etikos kontekste, vis dėlto nepriklauso etikos sričiai sisteminėje prasme. Etika yra standartas, kurio laikomasi tiek viešojoje politikoje, kaip profesinėje veikloje, tiek privačiame lygmenyje. Būti etiškam reiškia ne tik elgtis teisingai pagal sutartus visuomenės standartus, bet ir tai, kad reikia pasielgti teisingai, atsižvelgiant į žaidimo dvasią (Uhr, 2015). Taigi būti etiškam reiškia daryti tai, ko tikimasi, laikantis visiems žinomų nerašytų taisyklių, netgi konkurenciniame politikos ir viešosios politikos pasaulyje. Kartu su šiais standartais įgyjami draudimai ir pareigos – etiniuose santykiuose savanoriškas bendradarbiavimas yra labai svarbus kaip idealios etikos pagrindas. Kitas svarbus dalykas yra tas, kad visiems taikomi bendri sutarti standartai. Šiuo požiūriu etika kaip taisyklių sistema priartinama prie teisinio reguliavimo. Teiginys, kad įmanoma ir būtina susitarti dėl bendro etikos standarto ir priimti tai, kas teisinga, gali būti traktuojamas supaprastintai. Supaprastinimas kyla iš monistinės moralės ir kartu politinės veiklos sampratos. Žiūrint iš deontologinės ir nuoseklios moralės teorijos, atrodo visiškai aišku, kad susidūrę su problema, galime padaryti teisingus pasirinkimus, kurie apsaugos nuo blogos patirties sprendimo priėmimą. Tačiau prielaida, kad veiksmas ir pasirinkimas gali būti moraliai pateisinami, bet tuo pat metu moraliai neteisingi, veda į aklavietę (De Wijze ir Goodwin, 2009).

Apie moralinės vaizduotės ir lyderystės sąsają užsimena ir lyderystės etikos teoretikė Joanne Ciulla: „*be moralinės vaizduotės lyderiai negali kurti vizijų, suvokti savo moralinių įsipareigojimų kitiems ar įgyvendinti savo įsitikinimų ir vertybių savo lyderystės būduose ir iniciatyvose tam, kad*

transformuotų ir keistų“ (Goethals, Sorenson ir Burns, 2004). Lyderystė, anot Ciulla, implikuoja ne tik empatija grįstą santykį, bet ir plataus konteksto matymą, kalbant apie moralinių principų taikymą ir moralinius sprendimus. Kuo lyderystės aspektas svarbus moralinės vaizduotės tyrimui politikos moksluose? Vienas iš esminių lyderystės elementų yra polinkis ir gebėjimas peržengti esamas taisykles (normas) – pažeisti nustatytas ribas. Lyderystės savybės šiuo atveju nurodo į tam tikrą proveržį, sutrikdymą, pokyčius, esamos padėties pasikeitimą, kvestionavimą, atmetimą vardan numatyto tikslo. Kaip rodo istorija, politinio lyderio tikslas gali turėti įvairias pasekmes, tačiau tam, kad jį pasiektų toks politinis veikėjas įprastai nesilaiko priimtų elgesio standartų. Laikantis šio kriterijaus, moralinio elgesio impulsas, priešpastatytas etiniam standartui tampa tikrai svarbiu klausimu. Politikas, turintis lyderio savybių, daro pasirinkimus pagal savo taisykles ir siekius, kurie yra vertingesni už dabartinį norminį kontekstą ir kodeksus, jis tai daro, vedinas tikslo, ir tai taip pat yra vienas iš nekonvencinio elgesio pateisinimų. Lyderystės koreliacijos su politinio lyderio gebėjimu įveikinti moralinę vaizduotę – įdomi ir svarbi, tačiau gretutinė tema, kuri nebeplėtojama toliau šiame tekste. Tiriant empiriškai politinio lyderio poziciją galima apibrėžti tiesiog užimamo posto ar einamų pareigų prasme bei sugretinti formalią poziciją su tam tikrų lyderystės bruožų pasireiškimu kartu sugretinant su moralinės vaizduotės įveiklinimo pasireiškimu.

Taigi toliau keliame klausimą, ar ir kaip moralinės vaizduotės samprata gali būti naudinga tiriant politinių sprendimų priėmimo etiką ir kuo šio tyrimo prieiga skiriasi nuo verslo vadovo priimamo moralinio sprendimo tyrimo. Kadangi moralinė vaizduotė gali būti viena iš tinkamų priegų, vertinant politinius sprendimus, toliau apžvelgiama, kokius aspektus bei kokias dedamąsias reikėtų įtraukti, norint pritaikyti moralinę vaizduotę politikos tyrimuose bei lyginant politinių bei organizacijų valdymo sprendimų kontekstus.

Jei prototipu laikysime organizacinės elgsenos tyrėjų empirinio tyrimo prieigą, politinio veikėjo moralinio sprendimo priėmimui būdinga keletas kitų aspektų. Tokios determinantės kaip moralinė išvalga, gebėjimas matyti poveikio aprėptį, sprendimo alternatyvas, išlieka, tačiau yra ir keletas svarbių skirtumų. Teorinė analizė siūlo akcentuoti ir į metodiką įtraukti mažiausiai du iš jų – interesų įtakų bei ideologijos veiksnius.

Politikas gali atsidurti tokioje padėtyje, kur jo sprendimų priėmimo procesą veikia įvairios interesų grupės ir lobistinės įtakos. Tai yra vienas iš aspektų, į kurį reikia atsižvelgti. Jį galima įvardyti kaip konfliktuojančių interesų dėmenį. Interesų grupių įtakos ir spaudimo faktoriai, galėtų atskleisti, kaip sprendimų priėmėjas argumentuoja ir racionalizuoja bandymą suderinti prieštaraujančius interesus ir kaip tai galiausiai gali paveikti jo sprendimo moralinius aspektus.

Kitas veiksnys, kurį siūloma išskirti šiame tyrime, yra atstovavimas politinei ideologijai, kuriai sprendimo priėmėjas priklauso ir su kuria save sieja. Numanomai ideologija vaidina svarbų vaidmenį klasikinėje moralaus sprendimo paieškoje, nuo seno būdama daugelio moralinių aspektų, tokių kaip lojalumas, socialinis teisingumas, kompetencija, skaidrumas ir kt., veiksnys. Politinė ideologija moralinį sprendimą priimančiam politikui sukuria papildomą įtampą. Tiksliau sakant, įtampa moralinių dilemų sprendimo atvejais gali kilti iš paties subjekto išipareigojimo vienai ar kitai ideologijai. Pavyzdžiui, tyrimai JAV rodo, kad konservatoriai mažiau linkę priimti utilitaristinius, bendrai gerovei moralines normas aukojančius sprendimus nei liberaliosios pakraipos atstovai (Luke ir Gawronski, 2021), kiti tyrimai atskleidžia taip pat konservatorių ir liberalų požiūrio skirtumus, galinčius lemti skirtingų sprendimų priėmimą moraliai jautriose situacijose (Biernat ir Malin, 2008). Tiriantys skirtingus aspektus, autoriai atskleidžia, jog esama ryšio tarp politinės ideologijos, kuriai sprendimo priėmėjas atstovauja, ir sprendimo moralinio poveikio.

Organizacinių studijų tyrinėtojai, operacionalizuodami moralinės vaizduotės sampratą, naudoja abipusės naudos (angl. mutual benefit) rodiklį (Mahmood ir Ali, 2011), kuris koreliuoja su verslo vadovo moralinių sprendimų efektyvumu. Tuo tarpu aukščiau cituoti moralinės vaizduotės sąvokos teoretikai Johnson bei Fesmire, laikosi nuostatos, kad moralinės vaizduotės koncepcija, būdama pliuralistinės prigimties, nereikalauja jokio papildomo palaikančiojo matmens, kuris nustatytų vienareikšmišką vertybinę skalę sprendimo priėmimui ir būtų kitos prigimties nei veiksmingumas. Vis dėlto tyrinėjant politinės lyderystės etikos kontekstą bendrojo gėrio lygmuo įtrauktinas kaip papildantis siūlomą modelį.

Politinės filosofijos tikslas nėra tik konstatuoti, kas vyksta, bet taip pat ir tobulinti tai, kas yra, bei galvoti apie tai, kaip turėtų būti, ir kodėl taip turėtų būti (Frost, 1996). Moralinės vaizduotės tinkamas operacionalizavimas bei įtraukimas į empirinius politinių sprendimų tyrimus – viena iš tokių esamų metodų tobulinimo galimybių. Tyrinėjant moralinį sprendimą politiniame procese moralinę vaizduotę operacionalizuoti galima išskiriant pagrindinius veiksnius, tokius kaip moralinis įžvalgumas (tai yra, gebėjimas atsakyti į klausimą, ar kyla ir kokio masto moralinė problema kyla tam tikru atveju; šis antecedentas įtraukia atpažinimą bei vertinimą), bei būdus, kaip spręsti kylančią problemą, kokios galimos įtampos, konfliktai, rezultatai. Politinės ideologijos lygmuo atskleidžia, ar subjektas patiria susijusias įtampas, patekęs į moralinio sprendimo reikalaujančią situaciją, ar ideologija leidžia lengviau priimti ar atsiriboti nuo konfliktiško sprendimo bei kaip koreliuoja su moraline vaizduote. Interesų ir įtakų lygmuo leidžia pademonstruoti, kaip subjektas geba suderinti konfliktuojantį poveikį, ar lengvai pasirenka sprendimą. Šis lygmuo taip pat galėtų geriausiai parodyti, kaip subjektas išnaudoja moralinę vaizduotę, atveriančią galimybių veikti moralinėje situacijoje spektrą. Bendro gėrio lygmuo reikalingas kaip papildomas rodiklis, atsižvelgiant į politinės moralės specifiškumą ir ypatingą politinio lyderio veiksmų poveikį moraliai įtemptose situacijose, kuris susijęs su ypatingu įsipareigojimo visuomenei pobūdžiu.

Išvados

Moralinės vaizduotės sąvoką galima taikyti empiriniuose politikos mokslų tyrimuose. Tyrimai su verslo vadovais – sprendimų priėmėjais – verslo vadybos srityje atskleidžia, kad moralinė vaizduotė papildo sprendimų priėmėjo praktiką. Siekdami tirti politinių sprendimų priėmėjų moralę, taikant moralinę vaizduotę, turėtume turėti omenyje visą skirtumų tarp dviejų sričių, kuriose veikia sprendimų priėmėjai, mastą. Politinių sprendimų priėmimo procesas atitinka ideologinių ir dalinių įsipareigojimų prieštarigus interesus ir vidinę įtampą. Bendrasis gėris, kaip vertinimo ir paramos priemonė, turėtų pakeisti abipusę naudą, kuri labiau susijusi su grynai ekonominiais sprendimo klausimais ir neturi socialinio poveikio matmens.

Politikos moksluose, praktine prasme, moralės klausimo neišsprendžia nei realistinis, nei deontologinis požiūris. Moralinės vaizduotės modelio integravimas tiriant sprendimo priėmimo modelį, užpildo spragą, kuri atsiveria, kai dėl aukščiau minimų požiūrių vienmatiško nesivadovaujama nė vienu iš jų. Moralinės vaizduotės tyrimas praturtina politinės moralės ir su ja susijusių sprendimų tematiką, papildo moralės teorijas, grąžindamas realistiniam požiūriui moralės, o deontologiniam – vaizduotės lygmenį.

Literatūra

1. Alex J. Bellamy, A Reply to My Critics, *The British Journal of Politics & International Relations*, 11, 3, (541-553), (2009).
2. Alexander Thomas M., „John Dewey and the Moral Imagination: Beyond Putnam and Rorty toward a Postmodern Ethics”, *Transactions of the Charles S. Peirce Society*, 29 (3), 1993, p. 369–400.
3. Avolio, B. J., Bass, B. M., eds., *Developing potential across a full range of leadership: Cases on transactional and transformational leadership*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 2002.
4. Bellamy R. Dirty hands and clean gloves: Liberal ideals and real politics. *European Journal of Political Theory*, 9(4), 2010, p. 412-430.
5. Biernat M., Malin M. „Political Ideology and Labor Arbitrators’ Decision Making in Work–Family Conflict Cases“, *Personality and Social Psychology Bulletin*, 34(7), 2008, p. 888-899.
6. Byrne, W. Edmund Burke for Our Time: Moral Imagination, Meaning, and Politics, Northern Illinois University Press, 2011.
7. Burke, E., *Apmąstymai apie Prancūzijos revoliuciją*, Žara, 2009.
8. Butterfield, K. D., Treviño, L. K., & Weaver, G. R. (2000). Moral awareness in business organizations: Influences of issue-related and social context factors. *Human Relations*, 53(7), 981–1018.
9. Caldwell D. F., Moberg D., „An exploratory investigation of the effect of ethical culture in activating moral imagination“, *Journal of Business Ethics*, 73(2), 2007, p. 193–204.
10. Ciulla, J., B., „Leadership Ethics: Mapping the Territory“, *Business Ethics Quarterly*, 5 (1), 1995, p. 5-28.
11. Davis G. A., „Irving Babbitt, the Moral Imagination and Progressive Education“, *Humanitas*, 2006. Vol 9 (1)
12. De Wijze S., A, Goodwin L., „Bellamy on Dirty Hands and Lesser Evils: A Response“, *The British Journal of Politics and International Relations*, 11(3), 2009, p. 529-540.

13. Dewey J., *Art as an Experience*. TarcherPerigee, 2005.
14. Easton D., *The Political System*. New York: Alfred A. Knopf, 1953.
15. Fesmire, S. *John Dewey and Moral Imagination: Pragmatism in Ethics*, Indiana University Press, 2003.
16. Frost M., *Ethics in international relations: A constitutive theory*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
17. Godwin L., N. „Examining the Impact of Moral Imagination on Organizational Decision Making“, *Business & Society*, 54(2) 2015, p. 254-278.
18. Goethals G., Sorenson G., Burns J., M., eds., *Encyclopedia of Leadership*, Sage Publications, Thousand Oaks (CA) 2004, p. 1020-1023.
19. Johnson M. „Imagination in Moral Judgement“, *Philosophy and Phenomenological Research* XLVI (2), 1985.
20. Johnson M. *Moral Imagination. Implications of Cognitive Science for Ethics*, University of Chicago Press, 1993.
21. Johnson, M. *Morality for Humans: Ethical Understanding from the Perspective of Cognitive Science*, University of Chicago Press, 2015.
22. Kantas I., *Praktinio proto kritika*, Vilnius: Mintis, 1987, p. 31
23. Kirk R. „The Moral Imagination“. *Literature and Belief* Vol. 1 (1981), 37–49.
24. Kumar P., „Bringing Machiavelli and Kant Back in on Morality and World Politics“, *International Studies*, 56(4), 2019, p. 292-307.
25. Kuzmickas B., „Categorical Imperative in the Ethics of Kant“, *Problemos* 140, 2015, p. 10-14.
26. Larmore Ch., *Patterns of Moral Complexity*, Cambridge: Cambridge University Press, 1987.
27. Lederach J., P., *The Moral Imagination: The Art and Soul of Building Peace*. Oxford, MA: Oxford University Press, 2005.
28. Levine M., Boaks J. , „What Does Ethics Have to do with Leadership?“, *Journal of Business Ethics*, 124 (2), 2014, p. 225-242.
29. Luke D., Gawronski B., „Political Ideology and Moral Dilemma Judgments: An Analysis Using the CNI Model“, *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 2, 2021, p. 7-13.
30. Mahmood S., Ali B., „Moral imagination and management decision-making: An empirical study“, *African Journal of Business Management*, 5, 2011, 1466-1480.
31. Mažeikis G., „Manicheizmai ir Czesławas Miłoszas: moralinės vaizduotės tyrimas“, *Religija ir kultūra*, 18–19, 2016, p. 8–22
32. McVea J. F., „A field study of entrepreneurial decision-making and moral imagination“, *Journal of Business Venturing*, 24 (5), 2009, p 491-504.
33. Moberg D., Caldwell, D.F., „An Exploratory Investigation of the Effect of Ethical Culture in Activating Moral Imagination“, *Journal of Business Ethics*, 73, 2007, p. 193–204.
34. Moberg D., J., Seabright, M., A., „The Development of Moral Imagination“, *Business Ethics Quarterly*, 10 (4), 2000, p. 845–884.
35. Nyčė F., *Anapus gėrio ir blogio: ateities filosofijos preliudija, Apostrofa*, 2020.
36. O’Fallon M.J., Butterfield K.D., „A Review of The Empirical Ethical Decision-Making Literature: 1996–2003“, *Journal of Business Ethics*, 59, 2005, p. 375–413.
37. Parrish, John M. (2007). *Paradoxes of Political Ethics: From Dirty Hands to the Invisible Hand*. Cambridge University Press.
38. Powers Ch., W., Vogel D., *Ethics in the education of business managers*, N.Y.: Hastings-on-Hudson, 1980.
39. Price T., L., *Leadership Ethics: An Introduction*. Cambridge University Press, 2008.
40. Price T., L., *Understanding Ethical Failures in Leadership*. Cambridge University Press, 2006.
41. Reynolds, S. J., „Moral awareness and ethical predispositions: Investigating the role of individual differences in the recognition of moral issues“, *Journal of Applied Psychology*, 91(1), 2006, p. 233–243.
42. Rest J. R., *Moral development: Advances in research and theory*. New York: Praeger, 1986.
43. Rochau, L., *Grundsätze der Realpolitik angewendet auf die staatlichen Zustände Deutschlands*, 1859.
44. Sarbin T. R., Riviera J., eds., *Believed-in imaginings: The narrative construction of reality*, Washington: American Psychological Association, 1998, p. 15–30.
45. Sorzano J. S., „Values in Political Science: The Concept of Allocation“, *The Journal of Politics* 1 (39), 1977, p. 24-40
46. Sparks, J. R., Hunt, D. S., „Marketing Researcher Ethical Sensitivity: Conceptualization, Measurement, and Exploratory Investigation“, *Journal of Marketing*, 62 (2), 1998, p. 92–109.
47. Thompson, Dennis F., *Political Ethics and Public Office*. Harvard University Press, 1987.
48. Uhr J., *Prudential Public Leadership. Promoting Ethics in Public Policy and Administration*. Palgrave MacMillian US, 2015.
49. Vidaver-Cohen D., „Moral imagination in organizational problem-solving: An institutional perspective“, *Business Ethics Quarterly*, 7 (4), 2007, p. 1-26.
50. Walzer M., „Political Action: The Problem of Dirty Hands“, *Philosophy and Public Affairs*, 2 (2) 1973, p. 160–18.
51. Werhane P., H., „Moral Imagination and the Search for Ethical Decision-Making in Management“, *Business Ethics Quarterly*, 1998, p. 75–98.
52. Werhane P.H., „Mental Models, Moral Imagination and System Thinking in the Age of Globalization“, *Journal of Business Ethics*, 78, 2008, p. 463–474.

53. Whitaker B., Godwin L., „The Antecedents Of Moral Imagination In The Workplace: A Social Cognitive Theory Perspective“, *Journal of Business Ethics* 114 (6), 2013, p. 61-73.

Laima Zakaraitė

Moral Imagination and Political Judgement: Possibilities for Empirical Research

Summary

The issue of morality has been addressed in politics since ancient times in numerous studies. Research in recent decades shows that the problem is still confusing and unsolved (Parrish, 2007; Bellamy, 2010; De Wijze, 2009). In a political area which is complex and dynamic, the topic of moral choice for the decision-maker remains relevant. Modern theories of organizational leadership integrate ethical aspects, taking as a starting point the cultivation of a company's reputation or financial capital, while it is common to assume that politicians distance themselves from almost all moral values in order to act purely effectively. The article seeks a theoretical approach to research that would return the moral dimension to the realm of political decision-making. An additional supportive dimension could be an argument for the common good in order to apply a conceptual model of moral imagination to the study of the moral aspect of political decision-making. The concept of moral imagination in this aspect has already been explored in business management studies, which deconstruct and analyze the possible determinants of this concept, identifying their hypothetical connections with decision-making in the organization. Based on theoretical insights and empirical research, the conceptual model of moral imagination could also be used in the study of the decisions of politicians and political leaders.

Laima Zakaraitė, doktorantė ir lektorė, Kauno technologijos universitetas, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas, Kaunas, Lietuva
El. paštas: laima.zakaraite@ktu.lt

Laima Zakaraitė, doctoral candidate and lecturer, Kaunas University of Technology, Kaunas, Lithuania
El. paštas: laima.zakaraite@ktu.lt

This article is an Open Access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).